

94/57 Hadid Suresi

1. Tesbihin anlamı için bkz. 68/Kalem 29; 50/Kâf 40; 17/İsra 44; 59/Haşr 1.

2. Mülk kelimesi için bkz. 25/Furkan 2.

3. Başlangıcı ve sonu olmayan, gizli ve açık her şeyi var eden Allah, açık gerçekliğin içine gizemi, gizemli gerçekliğin üzerine açık gerçekliği yerleştirmiştir. Bundan dolayı algılamının çıplak gözle görmekten ibaret olmadığını, düşünce derinliğiyle fizikötesini okumanın da bir algı boyutu olduğunu bilmek gerekir. Allah'ın hem zahir ve batın olması, çıplak gözle görülmeyecek boyutta gizli, akıl ve delille anlaşılabilir ölçüde açık olmasıdır. Zahiren gördüğümüz her şey O'nun varlığının ayeti, delili olduğu gibi delille anlaşılması da Allah'ın batın oluşunun bir sonucudur (Ebussuûd, *İrşad*). O bizimle beraber olduğu için Allah'ı görmeye çalışmak yerine varlığını hissetmeye çalışırız.

4. Altı günde yaratmanın anlamı için 50/Kâf 38, "Arş"a hükümler olmanın anlamı için bkz. 7/A'raf 54.

5. Yere giren ve yerden çıkan şeylerden kasıt, yağmur, tohum ve bitki olarak değerlendirilmiştir. Göğe çıkan ve gökten inen şeylerse melekler, kaza ve kader, ameller ve dualar, yağmur, buhar ve rızık olarak değerlendirilmiştir (Maverdî, *en-Nüket*)

6. Allah'ın bizimle beraber olması, ilmiyle ve kudretiyle kuşatması anlamındadır (Maverdî, *en-Nüket*). Bu da bizim kendimizi O'nunla, O'nu kendimizle beraber hissetmemizi gerektirir. Çünkü O, şuur ve hassasiyet sahibi muttakilerle beraberdir (87/Bakara 194). İnsanın O'nu yanında hissetmemesi, bilinç ve hassasiyet (takva) yoksunluğunun eseridir.

7. Mülk kelimesi için bkz. 25/Furkan 2. "Emir" kelimesi ise iş ve oluş anlamının yanısıra emretme ve yönetme anlamlarına da gelmektedir (Hamdi Yazır, *Hak Dini*). Mülkün idaresi ilk bakışta zahirî sebeplere dayanıyor gözükse de nihaî noktada varıp Allah'a dayanmaktadır. Ayrıca O'nun yaratmasıyla varlık evrenine gelen herkes, sonunda O'nun huzuruna dönecektir. Dolayısıyla buraya kadar olan ayetler şirkin anlamsızlığını ve tevhidin ontolojik temelini açıklamaktadır.

8. Bu ve devamındaki ayetler, iman ile infak arasındaki derin bağa işaret etmektedir. Çünkü ayetler infak ve cihadı imanın göstergesi kabul etmektedir. 11. ayetten itibaren ele alındığı gibi iman ve münafıklık arasındaki ince çizgiyi ayıran şey, imanı uğruna fedakârlığı göze alıp almama farkıdır. Hitap, iman ettiğini söylediği halde imanı içselleştirememiş ve münafıkların propagandasına açık bulunan yeni Müslümanlara yönelik de olabilir. Çünkü samimi imanla sözde iman arasındaki farka işaret ederek iman kelimesi Allah'ın vaadine güvenmek anlamında kullanılmaktadır (14. ayet). Fetihden önce Müslüman olanların infak ve cihadı ile fetihden sonrakilerin infak ve cihadı arasındaki derece farkı, kişilerin imanının derecelerinin farkına da işaret etmektedir (10. ayet).

9. Her mümin Allah'a iman ettiğini söylemekle Allah ile ahidleşmiş olmaktadır (Mevdudî, *Tefhim*). Geniş bilgi için bkz. 7/A'raf 172, 173.

10. İnfak ettikleriniz sizindir; çünkü size ödenecektir. İnfak etmedikleriniz sizin değildir, son mirasçısı Allah'tır. Çünkü mirasçılar da ölecek.

11. Müminler, fedakârca tutum ve davranışlarıyla derece kazanmaktadırlar. Üstünlüğün şuurlu davranışa (takvaya) bağlı oluşu bunun en net ifadelerinden biridir. Bu nedenle Sahabîler arasında Müslüman olma dönemlerine göre bir kıdem belirlemesi yapılmıştır. Hicretten önce veya sonra, fetihden önce veya sonra Müslüman olanlar gibi (Mevdudî, *Tefhim*).

12. Allah'ın borca ihtiyacı yoktur. İhtiyacı olan kullardır. Verdikleri her hayrı kendilerine fazlasıyla geri verilmek üzere tasarruf etmektedirler. Allah, kullarının kendi yolunda yaptıkları harcamaları ve kullarına yapılan her yardımı kendisine verilen borç olarak değerlendirmekle kullarına verdiği değeri göstermektedir. Yahudi ve münafıkların bu tür ayetleri alay konusu yaptıklarını duyan Uhud gazisi Ebu Dehdah el-Ensârî'nin Medine'nin en güzel hurmalıklarından biri olan bahçesini vakfedişini örnek olarak anlatılmaktadır. Ağlayarak Hz. Peygamber'e gelen ve "Allah bizden borç mu istiyor, ey Allah'ın Rasulü?" diyen Ebu Dehdah, "Evet" cevabını alınca Hz. Peygamber'in elini tutarak içerisindeki evle birlikte bahçesini Allah yolunda sattığını söylemiştir (Maverdî, *en-Nüket*; Razî, *Mefatihü'l-Gayb*; Mevdudî, *Tefhim*).

13. Müminlerin nuru önlerini ve sağ yanlarını aydınlatıyor, fakat sol yanlarını aydınlatmıyor. Çünkü sol tarafta kâfir ve münafıklar var ve müminlerin kendilerine dönüp onların tarafını da aydınlatmasını istemektedirler.

14. Bu ayetlerin en net açıklaması herhalde, "Kişi sevdiği ile beraberdir!" hadisi olabilir. Arkalarına dönmekten kasıt, hakiki anlamda dünyadaki geçmişlerine dönüp bakmaları olabilir. Dünyada aydınlığı kazanmayanlar, ahirette boş yere aydınlık ararlar veya "Ensenizde görürsünüz!" der gibi bir cevap gelmektedir (Zemahşerî, *Keşşaf*).

15. Gönül ve ruh olarak birlikte olamayanların bedenlen birlikte olmaları bir anlam ifade etmez. İnanırım dediği halde Allah'ın vaadine şüpheyle bakan, ilerde kim galip gelirse onun yanında yer alma hesabı yapan münafıkları bu kuruntuları şeytanın peşine takmıştır. Allahsız hesapta hayır yoktur.

16. Yani münafıklardan.

17. Cümlede bahsedilen müminlerin İslam'dan önceki Kitap ehli veya mümin görünümlü münafıklar ya da kalpleri yumuşamayan duyarsız müminler olabileceği konusunda farklı görüşler öne sürülmüştür. (Maverdî, *en-Nüket*). Ayetin münafıkları kapsadığında kuşku yoktur. Fakat Allah'ın ayetleri karşısında kalpleri yumuşamayan, ürpermeyen duyarsız müminlerden söz ettiği de gayet açıktır (8/Enfal 2; 49/Hucurat 14; 9/Tevbe 91, 97-101). Ayrıca insanların zamanla duyarsızlaşmaları tarih boyu hep süregeldiği için ayetin Kitap ehlini örnek vererek yaptığı uyarı daha da önemlidir. Hz. Peygamber (s), "İnsanlar üzerinden ilk kalkacak şey huşû'dur." buyurmuştur (Maverdî, *en-Nüket*). Allah'ın zikrinden ve inen haktan kasıt Kur'an'dır. Kitap ehlinin ilahî buyruk karşısında kalplerinin katılaşması onları fasık yapmış, yani dinden çıkarmıştır (Zemahşerî, *Keşşaf*).

18. "Mussaddık" kelimesini Allah'ın vaadini tasdik eden ve O'nun yolunda malını infak eden şekilde değerlendirenler olmuştur (Firuzabadî, *Tenvir*; Maverdî, *en-Nüket*; İbn Kesir, *Tefsir*). Bir sonraki ayet de iman ve sadaka arasındaki bağlantıya işaret ederek müminleri siddıklar olarak nitelemektedir. "Allah'a borç verme" deyiminin anlamı için bkz. 57/Hadid 11.

19. “Sıddıklar ve şehitler” kavramlarının her ikisi de iki ayrı anlamı kapsar niteliktedir. Sıddıklar konusunda bir önceki dipnota bakılabilir. Şüheda kelimesi ise hem ilahî davetin şahidliğini yapmak, hem de canını inancı uğruna feda ederek şehit olmak anlamına gelmektedir (Maverdî, *en-Nüket*; Sealibi, *el-Cevahir*). Bazı tefsirciler bu ayete dayanarak ve birtakım hadisleri de delil getirerek şehitliğin savaşta ölmekle sınırlı olmadığını, Allah yolunda yaşayan ve imanlı ölen her müminin şehit olacağını söylemişlerdir (Mevdudî, *Tefhim*). Çünkü gazilerin ölmemiş olması onların elinde değildir. Önemli olan, müminin inancı uğruna ölümü göze almış olmasıdır.

20. Ayetin başında mağfiret ve ödüle ulaşmak için yarışma emredildiği için dileme (yeşâu) fiilinin öznesi yarışa katılan müminler olmalıdır. İbn Abbas cümleyi, “Lâayk olanlara verir.” şeklinde yorumlamıştır (Firuzabadî, *Tenvir*).

21. Allah’ın duruma hâkim olduğu hatırlatılarak sıkıntı içinde olan müminlerin ümitsiz olmamaları gerektiği dile getirilmektedir (Mevdudî, *Tefhim*).

22. Allah’ın “Hamîd” olması, hamde layık olduğu anlamına geldiği gibi hamde karşılık vermesi anlamına da geliyor olabilir. Çünkü “Şekûr” olması şükre karşılık vermesi, “Tevvab” olması tevbeleri kabul etmesi anlamına gelmektedir. Dahası, Allah’ın zengin olması, hamde layık olmaktan öte karşılığını vermeyi de ifade ediyor.

23. İnsanlara verilen üç şey, adaleti gerçekleştirmenin üç önemli temelidir. Bunlar; kitap, mizan ve demirdir. Kitap, ahlak ve hukukun yani değer ölçüsü; mizan, onun vicdan ölçüğünde yürütülmesinin terazisidir, yani hakkaniyet ve adalete dayalı yargı ilkesidir. Demirse o değerleri işletme ve yürütmenin aracı, yani güç demektir (Buharî, *Tefsir* 57). Her dönemin imkânlarına göre mecazen silah anlamına gelir. Daha açık bir ifadeyle kitap, değerler ve ilkeler; mizan, yürütme ve yargıda adalet ve denge; demirse erk ve yaptırım demektir. Ayette demirin güç kazandırma ve Allah’a, Peygamberi’ne yardım etmekle imtihan gayesiyle Allah tarafından yaratılması (indirilmesi) müminler için önemli bir hedef göstermedir.

24. “Ruhbanlık” kelimesinin cümledeki kullanımı iki boyutlu bir durum arz etmektedir. Birincisi bu kelime şefkat ve merhamet kelimelerinin üzerine atfedilmiştir ve onlar gibi Allah tarafından verilen doğal bir duygu olarak değerlendirilmiştir. İkincisi bu kelimeyle ilgili bir açıklama yapılmıştır ve “Ruhbanlığı biz emretmedik, onlar icat ettiler; sonra da buna uymadılar.” denmiştir. Bu durum, ruhbanlığın, sevgi ve merhametin aşırı bir boyutu olduğuna işaret olmaktadır. İlahî olanın doğal ve insanî bir boyut taşıması, tersinden bir deyimle doğal ve insanî olanın da ilahî bir boyut taşıması anlamına gelmektedir. Bu da dinle kültürün çatışmasını ortadan kaldırmak ve paralel yürümesini sağlamak gibi bir dengeyi gündeme getirmektedir. “Fıtrat dini” deyimini, bunun en güzel anlatımı olmalıdır.

25. M. 200 yılına kadar Hıristiyanlarda ruhbanlık yoktu. Eski müşrik dinlere özenerek daha dindar olma adına nimetlerden mahrum olmayı ve bedene eziyet ederek ruhu arındırmayı seçtiler. Fakat şer’î ölçülerden yoksun din algısı kısa sürede aşırılaşarak helâlleri haram, haramları helâl hale getirdi. Arınmak ve kendilerini Allah’a adanmak adına yola çıkan insanlar, bir süre sonra manastırları fuhuş evi ve eşcinselliğin karargâhları haline getirdiler (Daha geniş bilgi için bkz. Mevdudî, *Tefhim*). Bugün zinanın meşrulaşmasının ve eşcinsel evlilik taleplerinin Hıristiyan topraklarından yükselmesi tesadüf değildir. Bu tür aşırılıklar, bu tür ölçsüz dindarlıklardan beslenmektedir.

26. İncil'e inananlarla ilgili bu değerlendirme, Kur'an'ın Hıristiyanlık ve hatta Kitap ehlinin tamamı konusundaki temel değerlendirmesini ortaya koymaktadır. Onlardan iman edenler (yani müminler) var ki onların mükâfatı verilmiştir; fakat çoğunluğu Allah'ın yolundan çıkmış fasık kimselerdir. Özellikle "fasık" kelimesini Kur'an, dinden çıktığı halde kendisini halen din dairesinin içinde gören Yahudi, Hıristiyan ve Mekkeli müşrikler gibi sapkın toplumlar için kullanmaktadır.

27. Bu ayette iman edenlerden kasıt Muhammed ümmeti mi, yoksa Kitap ehlinen olup da iman eden muvahhid Hıristiyanlar mı olduğu ihtilaflıdır (Sealibî, *el-Cevahir*; Âlûsî, *Ruhu'l-Maani*). Ayet, öncesi ve sonrasıyla birlikte değerlendirildiğinde burada iman edenlerden kasıt Ehli kitaptan olup da Allah'a ve son peygambere inananlardır ve onların ecri iki kat verilecektir (Zemahşerî, *Keşşaf*; Maverdî, *en-Nüket*). 29. ayetteki "Böylece Kitap ehli, müminlerin, Allah'ın lütfunu elde edemeyeceklerini düşünmesinler." cümlesi, İbn Abbas'a göre bu ayette müminlere verilen emre matuftur. Her iki ayet, önceki ayetin devamıdır ve Müslüman olan Kitap ehliyle ilgilidir (İbn Kesir, *Tefsir*). Fakat bu, diğer müminleri ilgilendirmediği anlamına gelmez (Mevdudî, *Tefhim*; Ayrıca 55/Rahman 46-78). Kitap ehlinin inanmaları halinde Allah'ın lütfuna eremeyeceği yönündeki propagandaların önlenmesi hedeflenmektedir. Allah'ın lütfunu tekellerinde gören Kitap ehline, Hz. İsa'nın da kendileri gibi kul olduğu, onlara şefaahat edemeyeceği ve günahlarını bağışlayamayacağı söylenmektedir. Lütuf onun değil, Allah'ın elindedir.

28. Bu cümlenin başında ki "en-lâ ya'leme" fiili olumsuz, sonra gelen "lâ yagdirûne" fiilinin faili müminlerdir (Mukatıl, *et-tefsir*).